

Секція 1. Теорія і практика розвитку соціальноекономічних систем в умовах становлення інформаційного суспільства.

Хоменко І.О., д.е.н., професор
Кобзар К.М., студентка групи ФК-181
*Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м.Чернігів, Україна)*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ПРОБЛЕМ ЗОВНІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

В умовах розгортання глобалізаційних процесів система управління державним боргом України стає все більш важливим інструментом економічної політики, а від спроможності національної економіки вчасно та повноцінно обслуговувати державний борг залежить і її макроекономічне становище. Варто відзначити, що проблема збільшення обсягів державного боргу щороку набуває все більшої актуальності, адже державний борг, за сприятливих умов, слугує джерелом фінансових ресурсів для капітального розвитку національної економіки. Але при незбалансованій, нерозвиненій системі управління, відсутності чіткої стратегії боргової політики та напрямів використання запозичених коштів він ще більше обтяжує непросту економічну ситуацію нашої країни.

Частка зовнішнього боргу в загальній структурі державного боргу невпинно зростає. Невиконані зобов'язання по зовнішньому державному боргу можуть суттєво знизити рівень економічної безпеки та збільшити залежність нашої держави від зовнішніх запозичень. Тому питання динаміки та проблем зовнішнього державного боргу України є як ніколи актуальними.

Зовнішній державний борг являє собою заборгованість держави за залученими з-за кордону коштами у вигляді позик і кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових установ, відсотків, що сплачуються по них, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів. Державний зовнішній борг є частиною валового зовнішнього боргу країни[1].

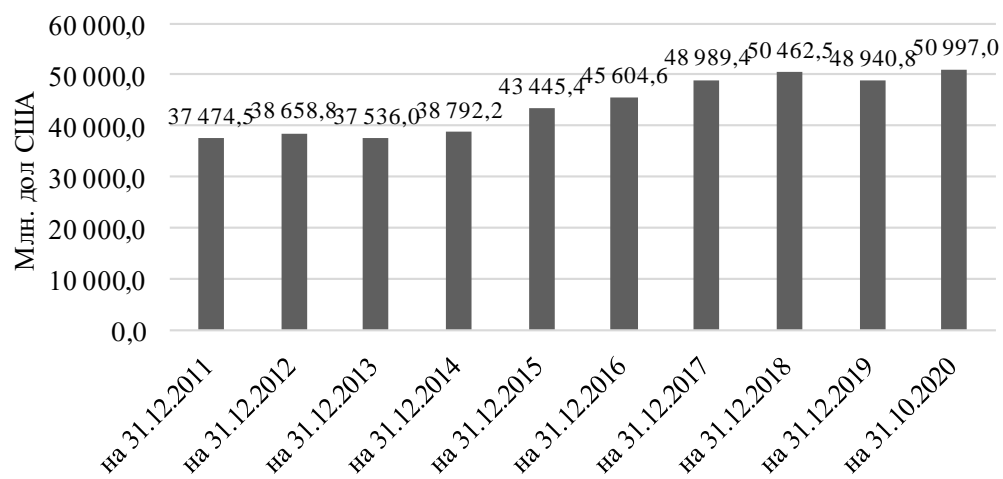

Рисунок 1- Зовнішній державний борг України
Джерело: складено автором на основі[1]

У 2015 році прослідковується різке збільшення державних запозичень(рис.1) . У цей час сума зовнішнього державного та гарантованого боргів зросла на 11,8%: до 43,4 млрд дол. США у порівнянні з 38,8 млрд дол. США на кінець 2014 року. Це головним чином було пов'язано з економічною кризою та нестабільною політичною ситуацією в країні. Починаючи з 2015 року зовнішній державний борг продовжував неспинно зростати.

Світова економічна криза початку двадцятих років двадцять першого століття спричинена пандемією вірусу COVID-19 вплинула і продовжує згубно впливати на економічне становище нашої держави. Так на кінець 2019 року загальна сума зовнішніх державних запозичень склала 48,9 млрд дол. США. Але вже наприкінці лютого 2020 року склала 49,8 млрд дол. США. Станом же на кінець жовтня 2020 року сума зовнішнього державного та гарантованого державою боргів зросла до 51 млрд дол. США, що є найбільшою сумою за останні 10 років.

Протягом II кварталу 2020 року валовий зовнішній борг України зріс на 2.5 млрд дол. США – до 122.8 млрд дол. США (порівняно з початком року – на 1.1 млрд дол. США). Відносно ВВП борг збільшився до 78.7% з 75.7% на кінець I кварталу (на початок року борг становив 78.6%). Зростання зовнішнього боргу відбулося за рахунок збільшення зовнішніх зобов'язань: державного сектору – на 1.4 млрд дол. США (до 52.9 млрд дол. США, або 33.9% від ВВП); приватного сектору – на 1.1 млрд дол. США (до 69.9 млрд дол. США, або 44.8% від ВВП) [2].

У 2021 році передбачається зростання запозичень для фінансування загального фонду держбюджету на 64,2 млрд грн, до 684,7 млрд грн, з них облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) становитимуть 549,1 млрд грн, облігації зовнішньої державної позики (ОЗДП) – 86,4 млрд грн, надходження від приватизації очікуються у розмірі 6 млрд грн та від міжнародних фінансових організацій – 43,2 млрд грн[3].

За прогнозними платежами у 2020-2045 роках за діючими угодами станом на 01.11.2020 у 2021-2026 роках прослідковуються найбільші обсяги виплат (критичними з яких стануть 2023 та 2024 роки, коли обсяги виплат складуть відповідно 159,46 млрд грн та 222,97 млрд грн), після яких виплати по зовнішньому боргу різко зменшуються у 2027 році до 93,74 млрд грн, а у 2045 році мають досягти вже позначки 1,58 млрд грн[4]. Але варто розуміти, що на тлі загострення економічної ситуації через пандемію зовнішні запозичення держави продовжуватимуть зростати і відповідно виплати по ним теж.

До основних ризиків зовнішнього державного боргу України варто віднести[5]:

1. ризик рефінансування, якщо борг неможливо пролонгувати за прийнятною для країни-боржника ціною, що може призвести до фінансової кризи або до значних економічних збитків;
2. ризик ліквідності розглядають як доповнення щодо визначення ризику рефінансування, який включає проблеми неспівпадіння структури активів і пасивів;
3. ринкові ризики (валютні процентні тощо), що породжують зміну процентних ставок і обмінного курсу валют;
4. кредитний ризик - це втрати, пов'язані з невиконанням своїх зобов'язань перед позичальником.

Темпи зростання зовнішнього державного боргу свідчать про кризу платіжного балансу країни в умовах функціонування державного апарату та національної економіки загалом за споживацькою моделлю при перевищенні бюджетних видатків над доходами, що потребує змін з метою забезпечення країни від подальших боргових криз[6].

Узагальнюючи сказане варто зазначити, що зовнішній державний борг може стати потужним інструментом капітального розвитку національної економіки, країни. Багато країн світу мають подібний досвід в розвитку національних економік завдяки

зовнішнім запозиченням. Україна ж на даному етапі свого розвитку спрямовує основну частку зовнішнього боргу на “латання дір” в державному бюджеті, яка мала б спрямовуватися на розвиток фінансової системи країни, на інвестиції в ключові галузі національної економіки тощо.

Для зменшення частки запозичених фінансових ресурсів, що йдуть на покриття дефіциту державного бюджету, необхідно сформувати сприятливі економічні, податкові, політичні умови для ефективного розвитку і функціонування малого та середнього бізнесу, що дасть змогу збільшити податкові і неподаткові надходження до держбюджету. Варта уваги є також і проблема підвищення рівня фінансової грамотності населення зокрема у сфері купівлі-продажу державних цінних паперів, вирішення якої сприяло б якісному збільшенню обсягів внутрішньодержавних запозичень.

Список використаної літератури

1. Зовнішній державний борг України. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/>
2. Зовнішній борг України на кінець II кварталу 2020 року. Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/ExDebt_q.pdf
3. Мінфін очікує зростання запозичень у 2021 році до загального фонду бюджету на 64 мільярди. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3099315-minfin-ocikue-zrostanna-zapozicen-u-2021-roci-do-zagalnogo-fondu-budzetu-na-64-milardi.html>
4. Боргові платежі та прогнози. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-platezhi-ta-progozi>
5. Бражник Л.В., «Зовнішній державний борг України: тенденції та взаємозв'язок з економічним розвитком», *instzak*, вип. 1, с. 99-105, Лют 2020. URL: <http://instzak.com/index.php/journal/article/view/1779>
6. Гринкевич, С. С., Р. Д. Федів, and Ю. Ю. Байдецький. "Проблема зовнішнього державного боргу України: аналіз динаміки, поточна ситуація та подальші перспективи." *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* 4 (2017): 16-22. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sepspu_2017_4_5.pdf
7. Хоменко І.О., Горобінська І.В., Вовк Є.А. Причини виникнення та наслідки подолання тіньової економіки в Україні. *Вісник НТУ*. К.: НТУ, 2019. Серія «Економічні науки». Випуск 2 (44), 2019. С.151-160.
8. Хоменко І.О., Горобінська І.В., Куїмова А.В. Оцінювання інфляції в Україні та заходи щодо її подолання. *Сучасні питання економіки і права: зб. наук. праць*. К.: КиМУ, 2019. Випуск 1(9). С. 234-243.
9. Хоменко І., Волинець Л., Чубикіна А. Стратегічні засади інвестування в людський капітал для забезпечення розвитку національної економіки України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 1 (21). С. 38-45.